

Makale Geliş Tarihi: 03.08.2021

Makale Kabul Tarihi: 13.09.2021

## **BOTSA (GÜNEYDERE) ERKEN TARİHİ**

**Hasan BAHAR\***

### **Öz**

Eski adı olan Botsa'yı yeniden alan Konya ilinin Meram ilçesine bağlı Güneydere Mahallesi, Konya il merkezine Karadığın Deresi Turizm yolundan 45 km, Hatunsaray yolu üzerinden ise 50 km uzaklıktadır. Güneydere (Mavras) Deresi vadisinde yer alan yerleşme volkanik bir vadinin kuzey yüzündedir. Yerleşmenin kuzeyindeki ovoidan 200 m yükseklikteki volkanik yükseltide Helenistik ve Roma dönemlerine ait bir kale yer alır. Bu doğal yükseltide yer altı oda, depo ve mezar odaları bulunur. Botsa mahallesinin 15 km kuzey-doğusunda yer alan Oğlanın Höyük yerleşmesi Kalkolitik dönemden itibaren İlk Tunç ve Roma-Bizans dönemleri yerleşmelerini yansıtan keramik bulgular tespit edilmiştir.

Bölgede Kalkolitik ve Tunç çağlarında Botsa Oğlanın Höyük, doğudan itibaren Eksile (Çatören) I ve II Höyükleri, Hatunsaray ve Hatunsaray Zoldura Höyükleri, Botsa Oğlanın Höyük, Kilistra Mula Höyük ve Argıt Höyükler kuzeyden ve bu hattın güneyinden Kayı, Bayat, Pamukçu ve Hatip Höyükleri bir yol ağı oluşturuyordu. Bu yol ağı daha sonraki dönemlerde de kullanılmaya devam edecektir. Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde bu yol ağı; Pisidya Antiokhia'dan (Yalvaç) başlayarak Pappapolis (Yunuslar), Kızılören, Tolassa (Kayalı), Kilistra (Gökyurt) ve Lystra (Zoldura-Hatunsaray) arasından geçen "Via Sebastia" bağlantısı bu alandan geçiyordu. Ayrıca daha sonra MS I. yüzyılda Lystra, Ikonian ve Pisidia Antiockheia arasında St Paul bölgede dinî tebliğlerinde bulunurken bu vadilerden geçişler yapmıştır.

Botsa, Hititlerin bir süre başkentliğini yapan Hatip Kayalığında yer alan Tarhuntaşşa kentinin kuş uçu mu 20 km uzaklığındadır. 15 km doğusunda yer alan Hatunsaray Zoldura ise Erken Hitit belgelerinde Luşna ve Roma dönemi kayıtlarında Lystra olarak sözü edilen önemli bir yerleşim merkezidir. Botsa Vadisinde, mahallenin kuzeyinde volkanik bir kayalık üzerine oturan kale yerleşmesi Helenistik ve Roma dönemlerine kadar uzanan kayalara oyulmuş mimari mekânlar döneme ait çanak çömlek bulguları vermektedir. Vadinin güney ve kuzey yamaçlarında olan erken Hristiyanlık kaya şapelleri, azizlere ait mezar ve keşiş odaları dikkati çeker. Mahallenin batısındaki Gavur Gölü yol çıkışında daha önce Roma dönemi mezarı olarak kullanılmış, Hristiyanlık döneminde ise bir azize ait keşiş odası olarak kullanılmış kaya oyma yapı üzerindeki Grekçe yazıtta Teofilos olarak bir keşişin

---

\* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hbahar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3456-9188.

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,  
e-ISSN: 2651-4605**

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

adından söz edilmiştir. Ayrıca mahallenin 25 km batısında yer alan Gavur Gölü antik dönemde önü kapatılmış bir baraj gölü görüntüsü vermektedir. Bu konuda jeolojik ve arkeolojik araştırmalar yapılmalıdır. Günümüzde yaylaların yer aldığı bu güzergâh Seydişehir Ovası çıkışındaki antik Vasada (Bostandere) ve Amblada (Yenice Asar Tepe) ile bağlantıları vardı. Yazılı kaynaklar St Paul'ün Lystra'dan bu yerleşmeleri ziyaretinden söz etmektedir. Botsa'nın yer aldığı bölge tarihöncesinden günümüze birçok kültürü içinde barındıran kültürel zenginliği olan önemli bir havzasıdır.

**Anahtar Kelimeler:** Botsa, Oğlanın Höyük, Gavur Gölü, Lystra, Mula.

## **The Early History of Botsa (Güneydere)**

### **Abstract**

Güneydere Neighborhood of Meram district of Konya province, which has taken its earlier name Botsa again, is 45 km. from the Karadığın Creek Tourism route to the city center of Konya and 50 km. from the Hatunsaray route. The Botsa settlement is located on the northern side of a volcanic valley in Güneydere (Mavras) Stream. There is a fortress 200 meters above the valley on the volcanic ground on the northern side dates back to the Hellenistic and Roman Periods. There are grottos, warehouses, and burial chambers into this volcanic ground. In the Oğlanın Höyük (mound) settlement, located 15 km northeast of the Botsa district, stoneware reflecting the Early Bronze and Roman-Byzantine period settlements were found from the Chalcolithic period.

The following mounds date back to the Chalcolithic and Early Bronze Age around Botsa Oğlanın Mound constitutes a road network beginning from the eastern side of the Mound Eksile (Çatören) Ist ve IInd Mounds, Hatunsaray, and Hatunsaray Mounds, Botsa Oğlanın Mound, Kilistra Mula Mound, and Argıt Mound, from the northern side and south line of this northern side Kayı, Bayat, Pamukçu and Hatip Mounds. This road network preserved its existence in the years ahead. During the Hellenistic, Roman and Byzantine periods, this road network included the "Via Sebastia" connection starting from Pisidia Antiokhia (Yalvaç) and passing between Pappapolis (Yunuslar), Kızılören, Tolassa (Kayalı), Kilistra (Gökyurt) and Lystra (Zoldura-Hatunsaray). Also, St. Paul, during his missionary journeys among Lystra, Iconium, and Pisidian Antioch passed through these valleys.

Botsa is 20 km beeline away from the city of Tarhuntaşa, located on the Hatip Kayalığı, which was the capital of the Hittites for a while. Hatunsaray Zoldura, located 15 km east of it, is an important settlement mentioned as Luşna in Early Hittite records and Lystra in Roman records.

In Botsa valley, the fortress settlement over a volcanic ground in the northern side of the neighborhood provides numerous pottery discoveries in the architectural places carved into rocks dated back to the Hellenistic and Roman Periods. The stone chapels connected to Early Christianity, the graves of saints, and the rooms of the monks attracted the attention of the visitors on the southern and northern sides of the valley. The name of "Theophilos" is seen in a Greek inscription over the engraved stone building once used as a room by a monk in early Christianity. This room was built as a grave in the Roman Period, lying on the exit side of Lake Gavur on the western side of the district. Also, Lake Gavur, lying 25 km. west of the district looks like a dam lake that was formed in the ancient era. Geological and archeological research should be conducted about the condition of the lake. This route is currently situated over the valleys and in the past, it was connected with the ancient city of Vasada (Bostandere) on the edge of Seydisehir Valley and Amblada (Yenice Asar Tepe). The written sources tell about the visit of St. Paul from Lystra to these areas. The Botsa district is

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,  
e-ISSN: 2651-4605**

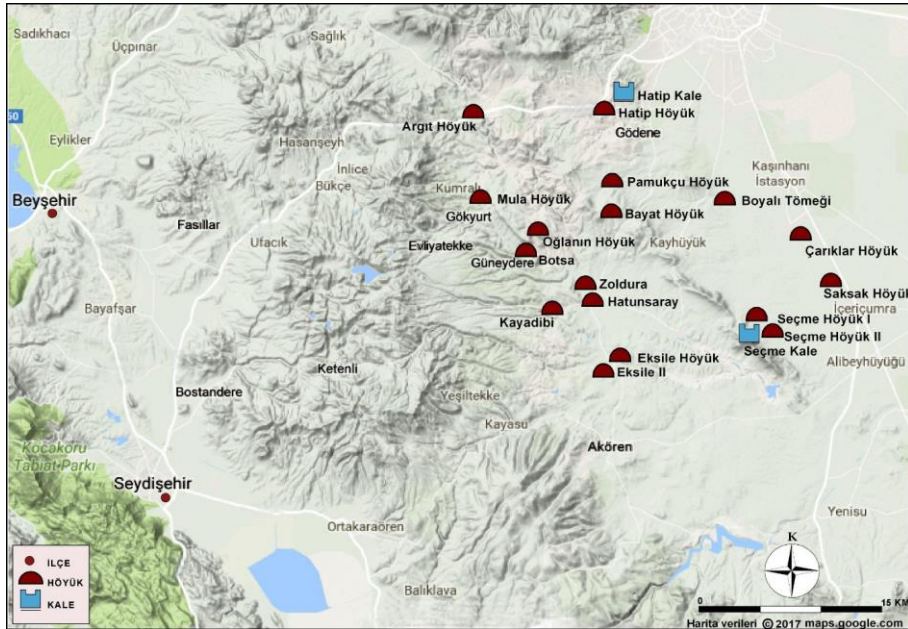
Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

rich in historical context and hosted many cultures ranging from prehistoric cultures to recent ones.

**Keywords:** Botsa, Oğlanın Mound, Lake Gavur, Lystra, Mula.

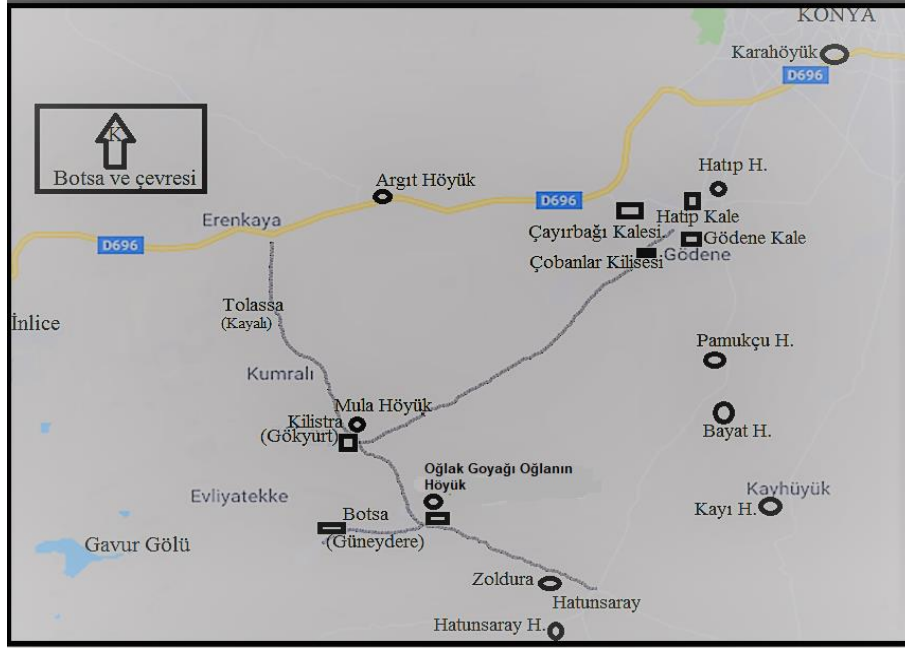
### Giriş: Botsa Çevresi Jeopolitik Durumu

Botsa, Konya ili Meram ilçesine bağlı bir mahalle olup il merkezinin 45 km güney batısında yer alır. Mahallenin doğusunda Meram ilçesine bağlı Karaağaç, Sarıkız, Bayat, Pamukçu; kuzeyinde Gödene, Çayırbağı, Karadiğin; kuzey - batısında Kilistra (Gökyurt), Evliya Tekkesi; güney batısında Çalmanta (Ketenli), Nuzumla (Yaylacık); güneyinde ise Meram ilçesinin Avalama (İkipınar) mahalleleri ile çevrilidir (Resim 1-2).



Resim 1: Botsa antik yerleşmeleri

Konya il merkezine kuş uçuşu 35 km mesafede olan yerleşme, yeni yapılan Karadiğin Deresi Turizm Yolu ile 45 km mesafededir. Daha önce Konya-Seydişehir yolunun Bulumya (Erenkaya) yol sapağından doğuya doğru kıvrılarak Tolassa (Kayalı) ve Kilistra (Gökyurt) üzerinden 56 km; yine Konya-Antalya çevre karayolundan Hatip, Bayat, Sarıkız, Karaağaç, Hatunsaray üzerinden geçen Akören ilçe yolundan, Hatunsaray'dan kuzeye ayrılan 15 km'lik bir yol ile toplam 52 km'lik bir ulaşımı vardır (Resim 2).



**Resim 2:** Botsa antik yerleşmeleri

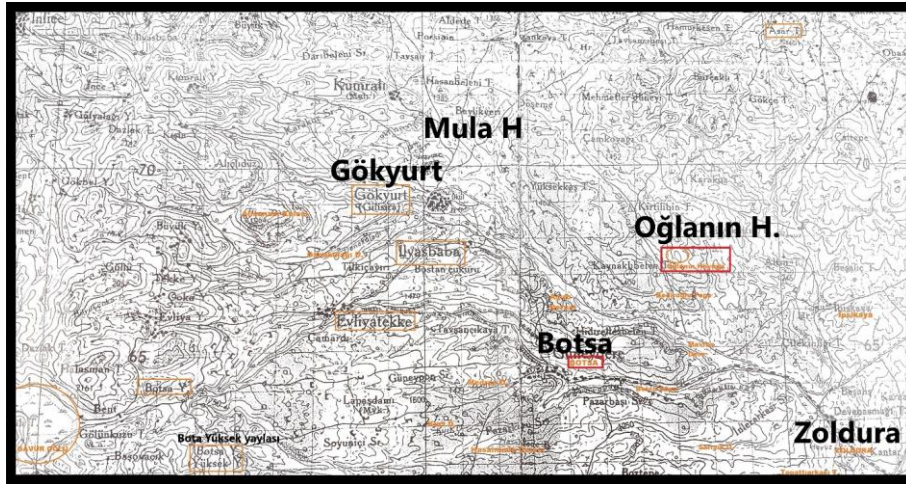
Mahallenin deniz seviyesinden yüksekliği 1250 m'dir. Kuzeyinde bulunan kalesinin ise deniz seviyesinden yüksekliği 1280 m civarındadır. Konya'nın 1016 metre civarında bir yüksekliğe sahip olduğu düşünülürse, Botsa'nın 234 metre daha yüksek olduğu görülür. Jeolojik olarak Botsa ve çevresi Toros kuşağında yer almaktadır. Altta Tersier ve üstte Kuaterner'e ait formasyonlar oluşmuştur. Alanın batısında bulunan dağların yamaçlarından doğan akarsular Üst Miosen - Pliosen volkanitleri ana litolojik birimleri yamaçları aşındırarak, farklı jeomorfolojik oluşumları ortaya koymuştur. Bu yapı içinde dağlık, ovalık ve plato alanları başlıca morfolojik birimleri oluşturmaktadır. Bu morfolojik birimler üzerinde aşınım yüzeyleri, taraçalar ve peri bacası oluşumları görülür (Bozyiğit ve Güngör, 2012, s. 50-60).

Botsa çevresindeki volkanitler Erenler Dağı volkanitleri olarak bilinmekte ve formasyon üzerine akmış lavların soğuyup katılaşması ile teşekkül etmiştir. Erenler Dağı volkanitleri ayrışım yüzeylerinde sarımsı-kahve renkli, taze yüzeylerde ise pembemsi renkli dasitler ile gri-yeşilimsi

renkli andezitlerden oluşmaktadır. Botsa ve çevresinin kuzeyindeki tektonik olaylara bakıldığında bölgenin Orta Alpin dağ oluşum hareketleri içinde yoğun sıkışmalara maruz kalarak deforme olduğu dikkati çekmiştir (Turan ve Koçak, 2012, s. 86-92).

Jeologlar tarafından Botsa'nın doğusunda yer alan düzlük alan, Hatunsaray çöküntüsü Neojen'nin volkano-tortul ve volkanik kökenli genç dolgu birimleri içinde gelişen bir jeomorfolojik alçalım olarak değerlendirilmiştir. Hatunsaray düzlüğü doğudan ve batıdan normal faylarla sınırlanmış bir graben çanağıdır. Hatunsaray grabeni olarak tanımlanan bu yapı, jeomorfolojik olarak Konya ve Suğla Gölü çöküntüleri arasında kalan bir depresyon alanıdır. Bölgenin kuzeyinde ve alt tabakalarda bulunan Jurasik sığ deniz karbonatlarına Loras Dağı kireçtaşı adı verilmektedir (Koçak ve Turan, 2012, s. 70-72).

Havzada karasal iklim koşulları içinde kurak-az nemli bir iklim görülür. Yıllık sıcaklık ortalaması 10 °C derece, yağış ortalaması 391.9 mm'dir. Batıdaki Gâvur Gölü'nden kaynağını alan Botsa Deresi, Hasan Dede, muhtelif bazı kaynaklarını da alarak Botsa'dan doğuya doğru yönelir ve kuzey-batıdan gelen Aşırıp Deresi, Mavros Deresi ile birleşerek güneyde Hatunsaray Deresi'ne ulaşır (Tapur, 2012, s. 33-35; Bozyiğit ve Güngör, 2012, s. 50). (Bkz. 1:100.000'lik haritanın N-28 Paftası - Resim 3).



**Resim 3:** Botsa çevresi topografik haritası

Konya'nın güneyinde Sille'den Akören'e kadar uzanan Botsa'nın da olduğu dağlık bölge volkanik bir yapıya sahiptir. Tarih boyunca dağların Konya Ovası'na bakan eteklerindeki bu yerleşmelerde insanlar küçük akarsuların oyduğu vadi yamaçlara yerleşirken, vadilerin tabanlarında sebze ve meyve tarımı yaparak bir geçim sağlamışlardır. Yüksek platolarda ise yaylacılık faaliyetleri yaparak tarım ve hayvancılığı birlikte sürdürme imkânı bulmuşlardır.



**Resim 4:** Botsa peri bacaları

Torosların kuzey eteğindeki bu alan Konya Ovası'na nazaran daha yağışlı ve nemli bir iklime sahiptir. Bu alan; Botsa Deresi, Aşırb deresi, Mavras Deresi, Danakulağı (Kilistra'da), Detse (Kuzağıl, Yeşildere) Deresi Girvat Deresi, Çomaklar, May, Çayırbağı, Hatip, Karadığın ve Eksile dereleriyle sulanmaktadır. Volkanik yapıdan oluşan jeolojik dokuyu aşındıran bu ırmaklar vadi tabanlarında sadece tarım imkânı sağlamamış; insanlar, kanyonun yamaçlarında ev, mezar, şapel, sığınak ve barınaklar yapmışlardır (Resim 4).



**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,  
e-ISSN: 2651-4605**

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.



**Resim 5:** Botsa Kalesi ([www.kentbilgisi.com.tr](http://www.kentbilgisi.com.tr))

Antik dönemde Lykaonia (Konya Ovası) ile Pisidya olarak adlandırılan Suğla, Beyşehir, Eğirdir göllerinin oluşturduğu Göller Yöresi; Bozkır çevresindeki Isauria bölgeleri arasında irtibatı sağlamıştır. Bu durumu gözlemleyebilmek açısından bölgenin iskân tarihine bir göz atmak yararlı olacaktır.



**Resim 6:** Botsa Kalesi kaya oygu yerleşimleri

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,  
e-ISSN: 2651-4605**

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

39.000 km karelik toprakları ile Konya ÷lkemizin en geniş topraklarına sahip bir vilayettir. Bu nedenle bu geniş coğrafyada insanlık tarihinin en erken yaşantılarından örnekler görmek mümkündür. 900 bin yıl önce Tuzlukçu Tursunlu'da bulunan fosiller ve taş aletler Anadolu'nun en erken yaşantılardan birinin burada olduğunu gösterir.

Konya merkezinden 50 km doğuda İsmil'in 7-8 km doğusunda bulunan Dervişin Hanı'ndaki 13 bin yıllık çakmaktaşı aletler ve bu alanın 15-20 km güneyinde bulunan Hotamış Gölü kıyısındaki Pınarbaşı yerleşmesindeki 12 bin yıllık yerleşim izleri, Buzul Çağı sonlarında gör÷len ılımanlaşma ile birlikte kurumakta olan büyük Konya Gölü'nün etrafına doğru yönelen avcı toplayıcı kültürlerin varlığını yansıtmaktadır (Cohen ve Erol, 1969, s. 388-398).



**Resim 7:** Botsa dereleri kuzey kesimi kaleden gör÷nüş

Karatay ilçesinde 11.500 yıl önce ortaya çıkan Boncuklu Höyük (Bahar, 2003, s. 203; Baird, 2010) yerleşenleri ise avcı toplayıcı kültürü sürdürürken, iklim koşullarına paralel olarak ısınan toprakta gör÷len taneli bitkileri toplamanın yanında ekime almaya başlamışlardı. Bu yerleşmeyi

1.000 yıl kadar sonra izleyen 10 km güneyindeki Çatalhöyüklüler ise buğday, arpa, mercimek ekmenin yanında koyun evcilleştirmeyi öğrenmişlerdir. Yapmış oldukları duvar resimleri ve arkeolojik kalıntılardan yabancı dev sığırı avlayarak besin ekonomilerini zenginleştirdikleri görülür. Çanak çömlek, kerpiç bina yapımı, obsidyen ok uçları yapıp pazarlamasını da bilen bu insanlar kurşundan yaptıkları aletlerle Toroslardaki kurşun madenlerini keşfetmişlerdir (Bahar, 2010, s. 20-48).

Çatalhöyük'deki mühürcülükteki gelişmeler ve Filistin Eriha'daki (Jeriho) bulunan obsidyen aletlerin buradakiler ile benzerliği bölgedeki insanların uzak bölgelerle ticaret yaptıklarını göstermektedir. 2002 yılında Boncuklu höyükte tespit ettiğimiz taş aletler ile Kuzey Suriye'deki Jeş El Ahmar'daki aletlerle benzerliği bölgenin daha önceleri de çok uzak diyarlarla alışverişini yansıtan bir geleneğinin olduğunu yansıtır.

Konya ovasında bu gelişmeler olurken güneyde Seydişehir Suberde, Kanal-Gökhöyük ve Beyşehir Erbaba höyüklerdeki kazılar ile Balıklava, Çukurkent, Yeşildağ (Kaşaklı), Alan Höyük ve Kızıl Ören höyüklerindeki yüzey araştırmalarında, Boncuklu'dan sonraki Çatalhöyük ile çağdaş Neolitik (Yenitaş) Çağ bulgular elde edilmiştir. Bu bölgeler arasındaki irtibatın üzerinde durduğumuz bölgenin de etkin yer alacağı düşüncesindeyiz. 2010 yılında bölgede yaptığımız bir araştırmada Girvad Kalede bulduğumuz obsidyen aletler bu düşüncemizi güçlendirmektedir. Tarih öncesinin Neolitik Çağı izleyen Kalkolitik (Bakır Taş) ve İlk Tunç çağlarında bölgedeki pek çok höyükte çanak çömlek kalıntıları bulunmuştur.

1964'lerde yapılan Suberde ve Erbaba Kazıları Konya Ovası ile Göller yörelerinin irtibatını göstermekteydi (Bordaz, 1968, 1969). Girvad Kalesindeki Neolitik bulgular bölgenin bu irtibatını yansıtmaktadır (Bahar ve Küçükbezi, 2011, s. 97-117).

### **Maden Çağları: Bakırtaş (Kalkolitik-MÖ 5500-3000) ve Tunç Çağlar (MÖ 3000-1200)**

Anadolu insanı dokuz bin yıldır Diyarbakır Çayönü, Aksaray Aşıklı ve Konya Çatalhöyük gibi yerleşmelerde ortaya çıkan bulgulardan bakır madenini keşfettikleri anlaşılıyordu. Bilim adamları, insanların altı yedi bin yıl önce taş çağlarının bir geleneği olan taş aletlerin yanında

madenden yapılmış eşyaları da kullanmaya başladıklarını tespit ettiler. Maden eşyalar içinde de en çok bakır kullanmış olduklarından bu döneme tarihçiler ve arkeologlar “Bakırtaş” anlamında Kalkolitik Çağ (MÖ 5500-3000) adını verdiler.

Bu dönemle ilgili Burdur Hacılar, Kuruçay, Konya Batı Çatal Höyük, Karaman Can Hasan, Mersin Yumuktepe, Konya-Karahöyük gibi höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarda yaşam şekilleri hakkında önemli bilgiler elde edildi. Bu kazılarda elde edilen bilgilerle, özellikle toprak yüzeyinde bulunan çanak çömlek parçalarından hareketle, Konya çevresinde onlarca yer keşfedildi. Tarafımızdan Hatunsaray, Kilistra ve Botsa çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında Zoldura, Oğlanın Yeri ve Mula gibi höyüklerde Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı'na ait bilgiler elde edilmiştir (Bahar, 2011; Resim 2-3).

#### **Tunç Çağların ilk safhası: İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)**

Beş bin yıl kadar önce insanlar bakır madeni ile tunç madenini karıştırarak yeni bir maden elde etmeyi öğrenmişlerdi. Bu hem daha uzun ömürlü hem de daha sert ve sağlam bir maden demekti. Anadolu'da bakır yatakları çoktu ama kalay madeninin erişiminde büyük bir sıkıntı vardı. Henüz tarih öncesinin bu son evrelerinde yazılı belge olmadığı için Anadolu insanı madeni nereden elde etti bilemiyoruz. Belki kendi öz kaynaklarından elde etti ya da başka bir bölgeden ithal etti. Bu dönemle ilgili Botsa'ya ait Oğlanın Yeri ve Zoldura Höyüklerde yerleşim olduğunu anlıyoruz (Resim 2-3).

Bölgeye çok yakın olan Konya Karahöyük'ün erken tabakalarında bu dönemlere işaret eden bulgular elde edilmiştir. Çayırbağı'nda tespit ettiğimiz döneme ait çanak çömlek kalıntıları Çayır Bağı, Karadığın Deresi yolu ile Oğlanın Yeri Höyük arasında doğal bir bağlantı yolu olduğunu göstermektedir.

2015 yılında Botsa'nın 10 km kuzeyinde yer alan Oğlanın Yeri Höyük'te tespit ettiğimiz çanak çömlek parçaları Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağına (MÖ 3000-2000) ait olduğunu göstermiştir. Bu durumda, daha önceki araştırmamızın ışığında, bölgede doğuda Çarşamba Suyu kenarındaki (şimdi Apa Barajında) Eski Apa Höyük'ten batıya doğru Akören Karahöyük, Akören Höyük, May Höyük, Dinorna, Eksile I, Eksile

II, Hatunsaray, Zoldura Höyük, Oğlanın Yeri Höyük<sup>1</sup>, Mula ve Bulumya-Çaldağı arasında Argıt Höyük ve daha batıda Konya-Beyşehir yol güzergâhındaki Kızılören'e kadar bir ulaşım görülmektedir. Bu güzergâhın üç bin yıl sonraki Roma imparatoru Augustus'un yaptığı yol ağı ile çakışması ilginçtir (Resim 3).

Yatay olarak doğu-batı olarak geçen bu yolun dikey olarak kesen bağlantılarının da olması doğaldır. Güneyde Suğla-Beyşehir yerleşmeleri ile kuzey-doğudaki Konya ovası yerleşmeleri doğudan itibaren Mavi Boğazdaki Apa, Balıklava, Yalı Höyük; biraz daha batıda Akören, May ve Akkisse, Karaviran Küçük Büyük Höyükler; bunların batısında Eksile, Şahne, Hatunsaray (Topattıarkası Tepesi<sup>2</sup>), Zoldura, Kirvad, Detse, Keçi Kalesi, Çalmanda, Bostandere, Akçalar antik kale ve höyükleri; biraz daha batıda kuzeyde Bayat Höyük, Pamukçu Höyük, Hatip Höyüklerden, Oğlanın Yeri Höyük, Botsa Kalesi, Gavur Gölü üzerinden doğu-güneye Çatören, Çalmanda, batı-güneye doğru Çavuş Höyük, Fasıllar, Homa (Esence) Höyüklerine uzanır. Bu bağlantılar tarih öncesinden Hititlere, Hititlerden Bizanslılara ve Türk dönemlerine kadar bir gelenek olarak uzanmaktaydı. Günümüzdeki yol güzergâhlarını değiştiren en önemli neden otomobil olmuştur (Resim 2-3)<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Bizim yüzey araştırmamızda Botsa muhtarından elde ettiğimiz bilgiye göre burasının Oğlak Goyağı-Oğlanın Höyük olduğunu öğrenmekteyiz. 1:100'lik haritada da Oğlanın Goyağı şeklinde yer almaktadır. T.C. Kültür Bakanlığı "Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" tarafından Oğlakkoyağı Örenyeri ve Höyüğü olarak: 16.06.2014 -2071 tarihli kararı ile tescil edilmiştir. 27 Ağustos 2014 Çarşamba günü de Resmi Gazetede yayımlanmıştır. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/08/20140827.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/08/20140827-4.htm>.

<sup>2</sup> 1:100.000'lik haritada Su Deposu ile gösterilen yerde Topattıarkası Tepesi olarak gösterilmektedir. Su deposu tarafından tahrip olmuş bir höyüktür.

<sup>3</sup> Bu konuda 1999 yılında bölgede yol güzergâhları üzerine Argıt Höyük'te tespit ettiğimiz bazı çanak çömlek buluntularından hareketle Osmanlı tarihi coğrafyacısı Alman bilim adamı Prof. Dr. Wolf Hütteroth'la konuşurken "Burada Osmanlı dönemi ile Hititler, Romalılar aynı güzergâhı kullanmış." demiştim; o da, "Hasan Bey, tarihte milat bir şey değiştirmede, öyle bir şey yok; asıl milat otomobil, yollar otomobile kadar aynı güzergâhta idi. Uzun süre yayalar yollardan geçti, her şeyi otomobil değiştirdi." demişti.



**Resim 8:** Botsa Gavur Gölü



**Resim 9:** Gavur Gölü

MÖ III. bin yılın sonlarında Anadolu'nun Kızılırmak yayı içerisinde Hattiler, Doğu ve Güneydoğu'da Hurriler ve Orta Anadolu'nun güneyi ve Batı Anadolu'da Luvilerin olduğu daha sonraki Kültepe'te (Kaneş) ve Hititlerin başkenti Hattuşaş gibi çivi yazılı belgelerin bize

verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu bilgileri Hitit dönemi bölgedeki kaya yazıtlarındaki doğrulamaktadır. Konya Karahöyük'te uzun yıllar kazı yapmış olan Sedat Alp de bölgedeki Luvi varlığına işaret etmekteydi. Günümüzdeki birçok yer *-nt-*, *-nd-*, *-ss-* takılı yer adlarında olduğu gibi, büyük oranda *-ra*, *-sa*, *ša* son ekleri de bu türden Luvice yer isimlerinde görülen son eklerdir (Otten, 1956, s. 120; Houwink Ten Cate, 1961, s. 190-200).

Bu yüzden bölgede antik dönemde görülen Sedasa (Akkisse Namuza) Yaylasında olduğu kabul edilmiştir (Broughton, 1933, s. 133-144; Hall, 1971, s. 128). Günümüzde görülen Botsa (Güneydere), Detse (Yeşildere), Tulassa (Kayalı), Alissa (Yeni Mescit-Çumra) yer adları MÖ III. bin yıl sonlarında bölgede yaşayan Luvilerden kalan isimler olma ihtimali vardır. Listra (Hatunsaray), Gilistra (Gökyurt), Isaura (Bozkır-Zengibar), İlisera (Karaman-Yollarbaşı) gibi *-ra* ile biten yerleşimler de benzer bir durumu yansıtmaktadır.

### **Bölgedeki Tarih Çağları: MÖ II. Bin Yıl Uygarlıkları**

Bilindiği gibi, Anadolu'da tarihî çağlar Mezopotamyalı tüccarların MÖ II. bin yıl başlarında bölgeye maden alışverişi yapmak için gelişleri ile başlar. Bu tüccarlarla yerli tüccarlar arasındaki alışveriş antlaşmaları, tüccarlar arasındaki yazışmalar yazılı bir geleneği başlatmıştır. Onlardan kalan çivi yazılı belgeler, Anadolu'nun sosyo-ekonomik hayatı hakkında zengin bir bilgi kaynağı oluşturmuştur.

Kayseri Kültepe'de ticari bir merkez kuran bu tüccarlar Anadolu'nun belli yerlerinde alışveriş merkezleri kurmuşlardı. Konya Karahöyük'te yapılan kazılar buranın da önemli bir ticaret merkezi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anadolu'da yazılı belgeler yokken, komşusu Mezopotamya'dan burası ile ilgili dolaylı bilgiler bulunmaktaydı. MÖ 2340 yıllarında Anadolu'ya ticaret için gelen Akkadlı tüccarlar kralları Sargon'dan yardım talep etmişlerdir. Puruşanda adındaki bir kentten yazdıkları mektupta tuz almaya geldiklerini ancak orada mahsur kaldıklarını belirtiyorlardı. Tuz Gölü'ne yakın bir kent ise burası Aksaray-Acemhöyük ya da Konya-Karahöyük olabilirdi. Konya Karahöyük'te kazı yapan Sedat Alp burada bol miktarda döneme ait çanak çömlek ve mühür baskısı bulmasından ve dönemin önemli bir ticaret merkezi olabileceğinden hareketle burasının

Puruşanda olabilme ihtimali üzerinde durmuştur. Puruşanda, Sargon'un torunu Naramsin'e ait Şartamhari adlı belgede Anadolu'da kendisine karşı savaşan 17 krallıktan biri olarak geçmektedir. Yine MÖ 1750 yıllarında Anadolu'da kurulan ilk büyük krallık Kuşşara'nın kralı Anitta'ya ait belgede de hatırı sayılır bir krallık olarak adından bahsedilmektedir. Anitta'ya hediye ettiği demirden bir taht ve asadan önemli maden kaynaklarına da sahip olduğu anlaşılan bu krallığın yeri hakkında henüz bilim adamları tarafından tam bir mutabakat sağlanamamıştır.

Konya Karahöyük'te ortaya çıkan mimari kalıntılar, kap kaçak ve mühür baskıları dönemin önemli bir ticaret merkezi olduğunu gösteriyor. Yaklaşık 800 m uzunluğunda ve 500 m genişliğinde görünen şekliyle orta Anadolu'nun en büyük höyüğü olan Karahöyük önemli bir kent ve merkez olduğunu yansıtıyor. Zoldura, Pamukçu Höyük ve Bozkır Sazlı Höyük'te bulunduğumuz bu döneme ait çanak çömlek kalıntıları bölgenin bu dönemde de aktif rolünü sürdürdüğünü göstermektedir.

Botsa'nın 25 km kuzeyinde yer alan Konya Karahöyük'te Prof. Dr. Sedat Alp, 1950'lerden itibaren çeşitli aralarla 50 yıla yakın çalışma yapmıştır. Höyükte Kalkolitik Çağdan itibaren yerleşmeler görülmektedir. En önemli eserler; "Asur Ticaret Kolonileri Çağı"na ait MÖ II. bin yılın başlarında görülen ticaret faaliyetlerini yansıtan materyallerdir. Bunlar arasında mühür baskıları ve yerleşmenin bu dönemine ait kendine özgü silindirik kaplarıdır. Bu eserler Konya arkeoloji müzesinde sergilenmektedir.

Koloni Çağı'nda Zoldura'nın, Karahöyük ile Bozkır Sazlı Höyük, Akören Karahöyük ve Seydişehir Ortakaraviran Höyükler arasında bir geçiş noktasında olduğu (Bahar, 2013, s. 331-343) tespit edilmiştir. Zoldura Höyüğü'nün 10 km kadar kuzeyde olan Pamukçu Höyük üzerinden de Yaylapınar, Domuzboğazlıyan (Bahar ve Koçak, 2004, s. 22, 67-69, 89) İşgalaman Höyükleri gibi daha kuzeydeki höyüklerle irtibatı vardı.

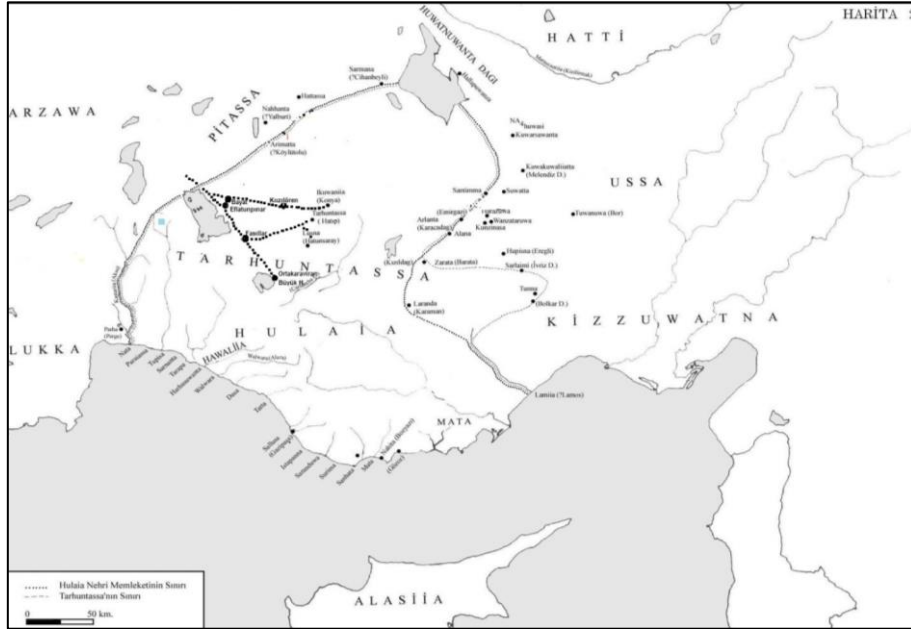
### **Hititler Dönemi: (MÖ 1700- MÖ 1200)**

Hitit belgelerinde Luşna olarak söz edilen yerleşmenin (Del Monte, 1992, s. 97) antik dönemdeki Lystra olduğu kabul edilmektedir. Luşna, I. Hattuşiliş'in yıllıklarında ele geçirdiği kentler arasında sayılmaktadır. Hitit belgelerinde bölgeden önceleri Luviya (Goetze, 1957,



s. 49, 84, 102; Houwink Ten Cate, 1961, s. 192; Monte, 1992, s. 97) ve daha sonra da Tarhuntaşsa olarak söz edilecektir.

Bölge, batıdaki ezeli düşman Arzawa ve güneydeki Suriye ve Mısır seferleri için Hititlerin stratejik bir bölgesi idi. Bu nedenle burada kurdukları Tarhuntaşsa Eyaleti'nin valileri merkezden hükümdar sülalesi içinden atanıyordu. Muwattaliş Kadeş Savaşı sırasında kuzeydeki Kaşka endişesinden dolayı başkentini Tarhuntaşsa'ya taşıymıştı.



**Resim 10:** MÖ II binde Tarhuntaşsa Krallığı ve başkenti Hatip Kale

Tarhuntaşsa'nın başkenti olan Tarhuntaşsa kentinin yeri Hatip Kalesi idi (Del Monte, 1992, s. 162; KUR.URU.DU-ta-ař-řa StBoTB 1 I 15, 64, 68, 86, II, s. 4, 7, 12, 17, 22, 61, 69, 70, 80, 82, 93, 97, III, s. 4, 9, 14-16). Bu bölge, Kadeş Savaşı ve sonrasında 10 yıl boyunca Hititlere başkentlik yaptı. Muwattaliş'in oğlu Urhi Teşup başkenti tekrar buradan Hattuşaş'a taşıymıştır. Babası zamanında olduğu gibi kardeşi Kurunta, bölgede vali olarak kalmıştır. Kurunta'nın, daha sonra amcası III.

Hattuşiliş ve amcaoğlu IV. Tuthalia zamanında yapılan antlaşmalardan vali olarak görevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

III. Hattuşiliş yeğeni Ulmi-Teşup'la yaptığı bir antlaşmada sınırlarını belirlemiş olduğu Tarhuntaşşa'yı yeğenine bıraktığını belirtir. Bu antlaşmanın bir benzeri daha sonra III. Hattuşiliş'in oğlu IV. Tuthalia ile amcası Muwattaliş'in oğlu Kurunta arasında yapılmıştır. Ulmi-Teşup'la Kurunta'nın aynı kişiler olduğu kabul edilmektedir. Bu antlaşmalarla, merkezdeki baba ile oğulun bölgeden gelebilecek tehlikeleri fark ederek kendilerini güvence altına almaya çalıştikları anlaşılmaktadır. Ancak IV. Tuthalia zamanında korkulan olmuştur. Kurunta, başkent Hattuşaş'a giderek başkenti ele geçirip antlaşma metnini ayaklar altına atmıştır.

Bronz bir tablete Hitit çivi yazısı ile yazılmış bu metin, 1986 yılında Boğazköy'de bulunmuştur (Otten, 1988). Bu metnin bulunmasından sekiz yıl sonra tarafımdan Hatip kayalığında Kurunta'ya ait Luvice bir yazıt bulunmuştur. 1996 yılında bu yazıtı temizleyerek gün ışığına çıkardık. Yazıtta "Büyük Kahraman Kral Muwattaliş'in oğlu Kahraman Kral Kurunta" şeklinde, Kurunta soyunu Muwattaliş'e bağlıyordu. Bu şekilde yazması diplomatik olarak kendini büyük kralın vârisi olarak göstermesinden kaynaklanmıştı (Bahar, 1996a, s. 22-25; 1996b, s. 2-89).

Botsa'nın 15 km kadar kuzeyinde bulunan Hitit başkenti Tarhuntaşşa'nın güneye Akdeniz'e kadar olan bağlantısında Botsa çevresinin rolü vardı. Bu dönemde Beyşehir Fasıllar Anıtı'nın da bölgenin 30 km batısında olması, merkez Hattuşaş'la güney-batı Anadolu bağlantısındaki bir başka rolü ortaya koymaktadır (Bahar, 1996c, s. 105-120).

Diğer taraftan kısa süreli bir araştırma yapabildiğimiz Oğlanın Yeri Höyüğünde (Resim 5) görülen Kalkolitik ve İlk Tunç çağlara ait bulguların kapsamlı bir çalışmada diğer dönemlerde de varlığı ortaya çıkabilir.

Hatunsaray ile Kavak arasında yer alan Dinorna Höyük'te de MÖ II. bin çanak çömlek bulgularına rastlanması burasının Hitit dönemindeki Dinorna ile aynı yerleşme olduğunu göstermektedir. Hitit belgelerinde adı geçen bir yerleşim yeridir. Burada ayakta kalan Roma döşemeli yol sistemi de korunmalıdır. Bu yol İkonion, Isauria ve Lystra arasındaki en kestirme yol sistemi görölüyor. Gurney tarafından Hitit belgelerinde geçen Wattarwa'nın Luşna'da (Lystra) bir yer olduğu düşünölüyor (Gurney,

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

1997, s. 130). MÖ II. bin yıla ait çanak çömlek buluntularından dolayı burasının Zoldura Höyük ya da yakınında bir yer olması muhtemeldir.

Yüzey araştırmalarımızda Hatunsaray Höyük olarak adlandırdığımız su deposunun yer aldığı yerde bulunan höyük, 1:100 000'lük haritada Topattıarkası Tepe olarak geçmektedir.

Geç dönemde kuzeyde Oğlanın Höyük ile güneydeki Lystra (Luşna-Zoldura) ve batısındaki Botsa Kalesi ve kuzey batıda Kilistra Kalesi ile irtibatlı olan Helenistik ve Roma Kalesinin kalıntıları bulunmaktadır. Büyük su sarnıçları, kutsal alan ve askerî garnizon görüntüsü veren mimari kalıntıları ile Bediroğlu Kalesi tam bir savunma üssü görüntüsündedir. Roma dönemi, Lystra Kolonisinin Botsa, Kilistra ve İkonium (Konya) bağlantısında önemli bir güvenlik noktası idi.



**Resim 11:** Botsa Kalesi ve Roma yolu

IV. Tuthalia zamanında ülkede görülen kuraklık, Kurunta ile olan taht kavgaları, Arzawa-Ahiyava ile olan savaşlar Hitit devletini yıkılmanın eşiğine getirmişti. Bu sırada Avrupa'dan doğuya Anadolu'ya, Filistin ve Mısır'a kadar uzanan büyük göç dalgaları; kuzeyden Kaşka ve

Balkanlardan Anadolu'ya yapılan Frig Göçleri MÖ 1200-1197'lerde Hitit devletinin sonunu getirmişti. Bu göçlerle birlikte Orta Anadolu'da kaotik bir durum ortaya çıkmıştır.

MÖ VIII. yüzyıl Yeni Asur yazılı belgeleri, bölgede yerel krallıklardan söz etmektedir. Bu krallıkların Hitit devletinin yıkılmasından hemen sonra, kuzeyden Kaşka saldırıları ile güneye dağlık bölgeye göçen Hititlerin kurdukları yönünde görüşler bulunmaktadır.

Karaman-Konya sınırındaki Karadağ-Kızıldağ'da bulunan kral Hartapuş'a ait anıtların MÖ X. yüzyıllara kadar gidebileceği düşünülmektedir. Bu yazıtlarda adı geçen Murşiliş'in, Muwattaliş'in oğlu Urhi Teşup ile aynı kişi olabileceği de bir başka görüştür (Bahar, 1996a, s. 22-25; 1996b, s. 2-89).

### **Geç Hititler ve Karanlık Çağ (MÖ 1200-MÖ 750)**

Genellikle Orta Anadolu'da Hitit İmparatorluğu'ndan sonraki dönem, hareketli boylar hâlinde yaşanan, güçlü siyasal birliklerin kurulamadığı kaotik bir dönem görülmektedir. Hitit yazılı belgelerinin suskunluğa girdiği bu zaman dilimi, arkeolojik verilerle aydınlatılmaya çalışılıyor. Bu dönemde, daha çok İlk Tunç Çağı'nda bölgede görülen el yapımı bir çanak çömlek geleneğinin yeniden görülmeye ortaya çıktığı görülmektedir. Kimi araştırmacılara göre bu çanak çömlekler Erken Demir Çağı olarak adlandırılan MÖ 1200-800 yılları arası döneme tarihlense de bu, tartışılan bir konudur. Bu nedenle döneme ait arkeolojik veriler de oldukça kısıtlıdır.

Konya-Karaman çevresinde 1994-2013 yılları arasında yaptığımız yüzey araştırmalarında çok az bulgular elde edebildik (Bahar ve Koçak, 2004, s. 20-29). Zoldura'da yapılacak arkeolojik bir kazı, sadece bu bölgenin değil, Anadolu'nun bu karanlık dönemine ışık tutabilir.

### **Orta Demir Çağı: Muşkiler ve Frigler (MÖ 750- MÖ 690)**

MÖ VIII. yüzyıla gelindiğinde bölgede oturan halklar ile ilgili olarak doğuda Asurlular ve batıda Yunanlılar söz etmeye başlamışlardır. Asurluların Muşki, Yunanlıların Frig adını verdiği halkın Frigler olduğu genellikle kabul edilmektedir. Kralları hakkında da Asurlular Mita, Yunanlılar Midas olarak söz etmeleri bu görüşleri desteklemektedir.

Frig devletinin başkenti Sakarya kıyısında bulunan Gordion'du. Bölgemizde bulunan arkeolojik bulgular Friglerin Konya ve çevresine yayıldıklarını gösterir. Alaattin Tepesi ve Sızma'da geçen yüzyılın başlarında yapılan arkeolojik kazılarında döneme ait çanak çömlek bulgularını ortaya çıkarmıştır. Bölgede yaptığımız arkeolojik araştırmalarda Hatip, Seydişehir II, Cicek, Sarıoğlan, Kızıldağ ve Zoldura Höyük'te Frig dönemine ait çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir (Resim 15).

MÖ VII. yüzyılda Orta Asya'dan batıya doğru hareket eden İskitler, Karadeniz ile Hazar Gölü arasında yaşayan Kimmer unsurlarını harekete geçirmişlerdi. Anadolu'nun doğusundan Kafkaslar ve batıdan Boğazlar üzerinden Anadolu'ya giren bu kavimler Frig başkenti Gordion'u yağmalayarak (MÖ 696) bu devlete son verdiler.

Kimmer yağmalarından kurtulan Friglerden bir kısmı Eskişehir, Kütahya ve Afyon arasındaki dağlık bölgede bir süre varlığını sürdürecektir. Kimmerleri takip eden İskitler ise MÖ 714 yılında Urartu sınırlarını geçerek Hubuşna'ya (Ereğli) kadar ilerlemişlerdi. Frig devletine son veren Kimmerler, batıda Lidya ile doğrudan mücadele ortamına girmişlerdi (Bahar, 1999). M. T. Tarhan'ın Proto-Türk olarak adlandırdığı Kimmerler, 200 yıla yakın Kappadokya'da bir Bozkır Devleti kurmuşlardı (Tarhan, 1976).

### **Lidyalılar (MÖ 690- MÖ 546)**

Friglerden sonra ülkelerinden Kimmerleri çıkaran Lidyalılar, Batı Anadolu'nun yanı sıra doğuda sınırlarını Kızılırmak'a kadar genişletmişlerdi. Torosların güneyine bir sefer düzenleyen Yeni Babil kralları bölgeden Ludu (Lidya) olarak söz etmişlerdir (Wiseman, 1956). Bu bilgiden hareketle bölgenin bir süre Lidya yönetiminde olduğu anlaşılmaktadır. Karapınar Yağmapınar höyükte Lidya dönemine ait çanak çömlekler bulunmuştur (Bahar, 1999). Botsa ve çevresi siyasal olarak Lidya nüfuz alanı içinde görülse de bölgede Lidyalılara ait kültürel kalıntılar bulunamamıştır.

### **Klasik, Helenistik ve Roma Dönemleri (MÖ VI. - MS IV. Yüzyıllar)**

Bölge, Lidyalılardan sonra Perslerin yönetiminde kalmıştır (MÖ 546-333). Perslerin de Lidyalılar gibi bölgede tam bir egemenlik kurduğu

söylenemez. Zaman zaman bölgede görülen isyanları, komşu bölgelerdeki satraplar ile bastırmaya çalışmışlardır. Dağlık bölgede görülen bu gevşek siyasal yapı, daha sonra Hellenistik ve Roma döneminde de sürmüştür. Bergama ve Galat krallıklarının bölgede tam tesis edemediği siyasal yapıyı Romalılar uzun yıllar gerçekleştirmek için çaba sarf etmişlerdir. Bölgede görülen Isaurialı halkların isyanlarını önleyebilmek için Roma İmparatoru Augustus MÖ 6 yılında Lystra'da bir koloni kenti kurmuştur.

1886 yılında Sterret Hatunsaray'da bulduğu bir yazıtla Lystra'nın burada bulunduğunu belirlemiştir. *Diuum Aug(ustum) / Col(onia) Iul(ia) fe/lis gemina / Lustra //) conse/crauit / d(ecreto) d(ecurionum)* (Sterrett, 1888, s. 142, 219, no. 242; C.I.L.III, 6786, Calder & Cormack, 1962, s. 1-2).

Lystra kolonisi, daha önce Pisidia Antiokheia'ta (Yalvaç) kurduğu koloni kenti ile *Via Sebastia* Yolu ile birleştirilmiştir. Augustus bölgeyi kontrol etmek için buraya bir lejyon yerleştirmiştir. Bölge kontrolünü sağlamak için daha sonra da Lystra ile Antiokheia arasında Tiberius tarafından Pappapolis (Yunuslar), Claudius tarafından ise İkonion ve Laodikea (Ladik) gibi koloniler oluşturularak, bölgenin Romalılaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır. Botsa, Kilistra, Detse, Bediroğlu'ndaki kaleler bu koloniye uzanan yolları kontrol etmekteydi. Bölgedeki Roma'nın asimilasyon politikaları Bizans döneminde Justinianus'a kadar sürecektir.

Lystra'nın koloni kenti oluşundan 50 yıl sonra, dışarıdan binlerce asker getirilip yerleştirilmesine rağmen buradaki halk için Lykaonyalıların kullandığı anlaşılması güç barbar bir dil diyalektiğinden söz edilmektedir. St.Paul ve Barnabas geldiklerinde burada çok tanrılı pagan bir inancın yanında Yahudiler de bulunmaktadır. Bir kısım halk, yürüyemeyen bir hastayı iyileştirerek yürüten St.Paul'ü tanrı Hermes ve Barnabas'ı ise Zeus olarak görürken, bir kısmı ise dinlerini değiştirmeye geldiklerini söyleyerek taşlamışlardır. Onların öldükleri düşünülerek bırakılmışlar ve geceleyin kaçmışlardır. St. Paul daha sonraki gelişinde Lystra'lı Timotheus ile birlikte bölgede Hristiyanlığı yaymayı sürdürmüştür ve bir ölçüde başarılı da olduğu söylenebilir (Elç. İşl., 14.6, 8, 28; 16.1; Ramsay, 1890, 1898, s. 110-120).

St. Paul'un Lystra'daki faaliyetlerini, Kilistra (Gökyurt), Botsa (Güneydere) ve Girvat (Kayadibi) çevresinde yaymaya çalışarak daha batıya Nuzumla (Yaylacık), Çatören, Çalmanda (Ketenli) üzerinden

Bostandere'ye, yani İncil'de sözü edilen Vasada'ya ulaştığını düşünmekteyiz. Bu bölgede yaptığımız araştırmalarda bölgenin Roma ve Bizans döneminde yoğun bir yerleşme olduğunu ve aktif bir ulaşım hattı oluşturduğu anlaşılmıştır.

Bölgede Roma ve Hristiyanlık dönemi ile ilgili olarak Kilistra (Gökyurt), Detse (Yeşildere), Botsa (Güneydere) ve Girvat (Kayadibi) başta olmak üzere birçok yerleşim yeri, kale, manastır ve kaya şapeli görülmektedir.



**Resim 12:** Botsa Roma kaya mezarları ve sonrası Bizans keşiş odaları

Botsa’da görülen Roma kaya mezarlarının bir kısmı Hristiyanlık döneminde şapel ya da keşiş hücresi olmuştur. Köyün Gavur Gölü çıkışında yer alan iki katlı Roma mezarı daha sonra bir keşiş hücresi olarak kullanılmıştır (şekil 12). Kalenin alt kesiminde zamanında sığınak ve depo olarak yapılan yapıların Bizans döneminde daha çok kilise ve manastır gibi yapılanmaya yöneldiği düşünülebilir. Botsa çevresinin su ihtiyacını karşılamak için 20 km batıdaki Gavur Gölü’nün antik dönemde vadinin önünün kapatılarak yapıldığını düşünmekteyiz. Gölün önündeki bir mevkiinin adına bent denilmesinin de öteden beri buranın insan eliyle kapatıldığı konusunda bir düşünceyi yansıtmaktadır.



**Resim 13:** Botsa Roma dönemi Siteli, köy içinde

Sonuç olarak, doğal yapısı ve iskân coğrafyası Botsa ve çevresinin jeopolitiğini zengin kılmaktadır. Bölgede bilinen dokuz bin yıllık bir tarih vardır. Doğal yapıda, iklimde ve kültürde Konya Ovası Kùltürleri ile Toroslar arasında bir geçiş kùltürüdür. Bu durum, daha coğrafi farklılıklarla adlandırılmış antik coğrafi bölgeler Lykaonia ile Isauria ve Pisidya kùltürleri arasındaki konumundan da anlaşılır. Hititler döneminde Luvili bir halkın oturduğu Konya’nın güney kesimleri Luvi fırtına tanrısı



Tarhu'dan dolayı Tarhuntaşsa adını almıştı. Türk dönemine kadar bölge bu Luvi özelliğini korumuştur. Yer adlarından gelen özellikler bunu yansıtmaktadır.

Zengin bir kültüre sahip olan Botsa çevresini bölgedeki diğer yerleşmelerle birlikte bütün olarak düşünmek gerekir. Bölge jeolojik oluşumları ile Kapadokya'daki doğal oluşumları yansıtmaktadır. Konya ve Çarşamba Suyu arasındaki kültürlerin tarih öncesinden itibaren birbirine çok yakın bağlantısı vardır. Aşağıda ismi verilen yerleşmeler üzerinde bir proje çerçevesinde yeni incelemeler yapılmalıdır.

Konya'nın Meram ilçesinin Keçi Muhsine ve Sille mahallelerinden itibaren güneydoğuya doğru uzanan Sulutas, Gevele, Takkeli Dağ, Salarlı, Meram Tavus Baba (Aydınçavuş), Dutlu Kırı, Beybes, Çayırbağı, Hatip, Kızılören Balkayalar, Erengirit (Elengird), Çaldağı, Argıt Höyük, Bulumya (Erenkaya), Tulassa, Mula, Kilistra (Gökyurt), Alisema, Botsa, Kilisetepe (Botsa), Zoldura, Hatunsaray (Topattıarkası) Höyüğü, Detse (Yeşildere), İllah Deresi, Keçi Kalesi, Kirvad (Kayadibi), Eksile I (Çat Ören), Eksile II, Şahne, Dinorna Höyük, Akören H. Akören Karahöyük, May Höyük, Apa Höyük,(Eskiköy) yerleşmeleri bulunur. Bu alanın kuzeyinde ise Karahöyük, Yaylapınar Höyük., Hatip Höyük, Alakova Höyük.,Pamukçu Höyük, Bayat Höyük, Kayı Höyük, Çomaklı Höyük., Boyalı Tömeği, Boyalı Höyük, Çarıklar Höyük, Saksak Höyük, Yavşan Höyük, Seçme Höyük I - III ve Kalesi yer alır.

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

### **Kaynakça**

- Bahar, H. (1995). Doğanhisar, Ilgın, Kadınhanı ve Sarayönü yüzey araştırmaları. *T.C. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (s. 359-374). İstanbul.
- Bahar, H. (1996a). Konya Hatip'te bulunan yeni bir Hitit anıtı. *Arkeoloji ve Sanat*, 73, 2-7.
- Bahar, H. (1996b). Konya Hatip'te bulunan yeni bir Hitit anıtı/Ein neues Hethisches dekmal in Konya-Hatip. *Arkeoloji ve Sanat*, 73, 2-8.
- Bahar, H. (1996c). Hatip-Kurunta anıtı ve çevresi yüzey araştırmaları. *T.C. Kültür Bakanlığı, Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 105-120. Erişim adresi:  
[http://www.envanter.gov.tr/files/belge/A15ASR2\\_0631.pdf](http://www.envanter.gov.tr/files/belge/A15ASR2_0631.pdf).
- Bahar, H. (1999). *Demirçağı'nda Konya ve çevresi*. Konya: Sel Ün. Yay.
- Bahar, H. (2003). Konya-Karaman bölgesi yüzey araştırmaları, 2002. *21. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1 (s. 203-205). 26-31 Mayıs.
- Bahar, H. (2010). Çumra Çatalhöyük ve Çarşamba. *Medeniyetin Beşiği Tarımın Öncüsü Çumra Sempozyumu*, Tarım, 1 (s. 20-48). Konya.
- Bahar, H. (2011). Boncuklu Höyük. *Konya ansiklopedisi* (s. 158-159). Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.
- Bahar, H. (2012). Hatunsaray Çevresi Erken Yerleşmeleri: Hatunsaray (Lystra). *I. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu* (Bildiriler) (s. 103-116), (Edts. H. Bahar, M. Özer, Ö. Koçak, H. Muşmal, H. G. Küçükbezi, R. Kızıgut). 2-4 Ekim 2011, Konya
- Bahar, H. (2013). Arkeolojik yüzey araştırmalarının ışığında Konya çevresinin ilk çağ tarihi. *Unikop Sempozyum Kitabı* (s. 331-343). Konya.
- Bahar, H. & Koçak, Ö. (2004). *Eskiçağda Konya araştırmaları 2*. Konya: Kömen Yayınları.
- Bahar, H. & Koçak, Ö. (2008). The transition from Bronze to Iron Ages in Lykaonia and its vicinity. *4th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Berlin, 2004, (Edts. H. Kühne, R. Czichon, F. J. Kreppner); Otto Harrassowitz Verlag. Wiesbaden: 9-20.

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

Bahar, H. & Küçükbezci, H. (2011). 2010 Yılı Konya ve Karaman İlleri Yüzeý Araştırması, *29.Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1* (s. 97-117). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. 23-28 Mayıs 2011. Malatya.

Baird, D. (2010).

<http://www.liv.ac.uk/sace/research/projects/boncuklu/location-team-turkish.htm> (güncelleme 2010).

Bordaz, J. (1968). The Suberde Excavations, Southern Turkey an Interim Report, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII. Ankara.

Bordaz, J. (1969). The 1969 Excavations at Erbaba. *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVIII, 2: 59-64.

Bozyiğit, R. & Güngör, Ş. (2012). Hatunsaray Deresi Havzasının (Hatunsaray) Fizikî Coğrafyası, *1. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu* (Bildiriler), (s. 50-69), (Ed. H. Bahar, M. Özer, Ö. Koçak, H. Muşmal, H. G. Küçükbezci, R. Kızıgut), 2-4 Ekim 2011, Konya.

Broughton, T. R. S. (1933). Some notes on the war with the Homonadeis. *The American Journal of Philology*, 54.2, 134-144.

Cohen, H. R. & Erol, O. (1969). Aspects of the Palaeogeography of Central Anatolia. *Geogr. Journal* 13R5-3, 1969, 388-398.

Del Monte, G. F. (1992). *Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes*, VI/2, Wiesbaden.

Goetze, A. (1957). *Handbuch der Altertumswissenschaft Abt.III.T.1.3: Kulturgeschichte des Altes Orşients*, Abschn.3.Lfg.1, München.

Gurney, O. R. (1997). The Annales of Hattusilis III, *Anatolian Studies*, 47, 127-139.

Houwink Ten Cate, H. (1996). *Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden: E.J. Brill.

Hall, A. (1971). The Gorgoromeis. *Anatolian Studies*, 21, 125-166.

Kutsal Kitap, (2008). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

Otten, H. (1988). *Die Bronzetafel aus Boğazköy, Ein Staatsvertrage Tuthalijas IV, Weisbaden. (StBoT, Beihaft)*.

Ramsay, W. M. (1890). *The Historical Geography of Asia Minor*, Cambridge University Press.

Bahar, H. (2021). Botsa (Güneydere) erken tarihi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 81-108.

Ramsay, W. M. (1898). *St. Paul Traveller and the Roman Citizien*, Newyork, G.P. Putnam's Sons, London: Hodder & Stoughton.

Ramsay, W. M. (1908). *The Cities of St. Paul. Their Influence on his Life and Thought: the cities of Eastern Asia Minor*, London.

Tapur, T. (2012). Hatunsaray Çevresinin Beşeri Coğrafya Özellikleri/Human Geography Features of Hatunsaray and Around, *I.Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu* (Bildiriler), (Ed. H. Bahar, M. Özer, Ö. Koçak, H. Muşmal, H. G. Küçükbezci, R. Kızıgut), 2-4 Ekim 2011, Konya: 31-49.

Tarhan, M. T. (1976). Eskiçağ'da Kimmerler Problemi. *VII. Türk Tarih Kongresi, - Kongreye Sunulan Bildiriler I*, 355-369.

Turan, A. & Koçak, K. (2012). Hatunsaray (Konya Güneyi) Bölgesinin Jeolojik ve Jeomorfolojik Ana Çizgileri. *I. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu* (Bildiriler), (Ed. H. Bahar, M. Özer, Ö. Koçak, H. Muşmal, H. G. Küçükbezci, R. Kızıgut), 2-4 Ekim 2011, Konya: 70-94.

Wiseman, D. J. (1956). *Chronicles of Chaldaean Kings (626-556 B.C.) in the British Museum*, London.